

Kitap Dünyasından:**ŞAİR MAHTUM KULU
HAKKINDA KİTAPLAR**

Ünlü Türkmen şairi Mahtum Kulu'nun popülerliği onun tarihli oluşundan gelir. Şiirlerine duyulan ilgi ve istek ebediyen sürecektir. Şairin çeşitli dillere çevrilen şiirleri binlerce insan tarafından okunmakta olup, ünü Türkmenistan sınırlarını aşarak umumi anlamda bütün Türk milletine mal olmuştur.

Bu ilginin kaynağı, henüz şair hayatta iken tespit etmeye çalışan sevenleri, Mahtum Kulu'nun edebi kişiliğini, hayat mücadelesine ve feodalizm devrindeki Türkmen toplumunda meydana gelen ihtilaflara bağlı olarak açıklamışlardır. Devirlerin geçmesi ve nesillerin değişmesi Mahtum Kulu'nun şiirlerinin değerini hiç değiştirmemiş, bu müstesna abideler varlıklarından hiçbir şey kaybetmeden korunup gelmişlerdir.

Zaman gösterdi ki, Mahtum Kulu'nun edebi üreticiliğine olan ilginin ana sebebi, şairin düşüncesine ve ruhuna tesir edebilmesinden kaynaklanmaktadır. Şair, Türkmen halkıyla birlikte komşu Doğu halklarının folklor ve edebiyatı ile de yakından ilgilenmiştir. Sanki Mahtum Kulu'nun insan kalbini etkilemek için kullandığı bir "sır" var gibidir. Ve şair bu niteliğinden şiirlerinde ustaca faydalanmıştır. O, şiirle insan istikbalinin aydınlığını, yaşayışının güzelliğini ve Türkmen halkına "ümitli olmak" gerektiğini anlatıyordu.

Türkmen nazmında ilk olarak düşüncelerini aydınların dili ile değil de, halkın diliyle yazıya geçiren Mahtum Kulu'nun şiirlerinde ülkenin sıkıntıları, vatanın düştüğü ölüm hastalığı, beyler arasındaki kavgalar, yabancı istilacılara karşı yürütülen başkaldırı hareketleri...gibi konular yer almaktadır. Vatansever şair, "Türkmen beyliklerini birleştirmek düşüncesinin savaşçısıdır. Şiirlerinde de yabancı işgalcileri yenebileceklerine dair "ümit" dolu seslenişleri vardır.

Milli-manevi temaların yanı sıra dünyevi güzelliğe de gereken değeri veren şairin şiirlerinde "kadın güzelliği"nin de yer aldığını görüyoruz. Böylece şair yönüyle Mahtum Kulu'da insan sevgisine dayanan etkileyicilik ve felsefeye dayalı "akılcı fikirlenme" birbirini bütünleştiriyor.

Mahtum Kulu Avrupa'da XIX. yüzyılda tanınmaya başlandı. Bunda A. Hodake Boreyko, N. Samoyloviç, Y. Bertels, A. Posteluyevskiy gibi alimlerin çalışmaları ve ilmi yayınları önemli derecede etkili olmuştur.

Doç. Dr. Lyubov A. TATLIYEVA
Azadı Diller Ens. Öğr. Gör.

Türkmen Türkçesinden Aktaran
Yusuf AKGÜL

Mahtum Kulu kendisini "Türkmenin" adlı şiirinde, "Mahtum Kulu Sözler Dili Türkmenin" mısralarıyla tanıtmakta, halkının ve devrinin bütün problemlerini ve sosyal hayatını derin bir biçimde şiirlerinde anlatmaktadır. O halkının dili, daha doğrusu ruhudur.

Şairle ilgili veya şairi ilgilendiren olaylar artık eski devirlerde kaldı. Şiirlerindeki sosyal realite de kısmen değişti. Fakat her yeni kuşak Mahtum Kulu'da kendisinden, kendisine yakın bir şeyler bulabiliyor. Çünkü onun şiirlerinde insan sevgisine ve yüksek hümanizm duygusuna ait fikirler fişkırmaktadır. İşte bütün bunları göz önüne alan Türkmen yazarları kendi eserlerinde, şairimizin "edebi tip'ine yer vermişler, Mahtum Kulu pek çok edebi eserin, romanların, hikayelerin, denemelerin kahramanı olmuştur.

Ünlü Türkmen yazarı T. Taganov'un "İncili Hazine" adlı hikayesinde, Mahtum Kulu'nun hayatında önemli yer tutan Asrrabat hanına esir olması konu edilmektedir. Köydeşleri Mahtum Kulu'nun şiirlerine "İncili Hazine" adını vermektedirler. Hikayede Mahtum Kulu, asırların nazım kültürünü kendisinde toplayabilen derin düşünceli bir şahsiyet olarak gösterilmektedir.

Bu eserde Mahtum Kulu halk hayatını anlatırken, Benli ile karşılaşırken veya tek başına kaldığında, esir düştüğünde hep şiirle ve şiirsel duygularla içice sarmaş dolaştır. Şair düşmanlarına şöyle seslenir:

"Ayaklarımı kırsanız bile diz çökmeyeceğim. Şiirlerimi ateşe atsanız da onlar yanmayacaklardır. Tıpkı kuşlar gibi dünyaya uçacaklar ve yaşayacaklardır. Ne yaparsanız yapın, boşuna. Çünkü ben onları yaşamaları için ürettim..."

Arkadaşları-dostları sevgili şairlerini esirlikten kurtarırlar, fakat kara bir haber mutluluklarını unutturur. Mahtum Kulu; Benli'yi ebediyen kaybetmiştir. Çünkü o, zengin bir adamla evlendirilir. Artık Mahtum Kulu'nun şiirleri üzüntü ve ayrılık yüklüdür. O artık Firaki (Pıragı)dır (TAGANÖV, 1995).

K. Kurbansahtov "Davet" adlı hikayesinin konusu Mahtum Kulu'nun padişah tarafından İran'a davet edilmesidir. Şair padişahın davetini kabul etmez. İran istilacıları da Mahtum Kulu ve arkadaşlarını esir ederler. Zorlu bir savaştan sonra arkadaşları kendilerini rehin bırakmak suretiyle

şairi geri alırlar. Mahtum Kulu kurtulur, ancak obasına dönmez. Kendisini kurtaran arkadaşlarını kurtarmak için geri döner.

Hikayede Mahtum Kulu keskin zekalı, mert, istidat sahibi, halkını seven ve onun istikbali için çalışan, sözüne sadık, dostluğa vefalı bir şahsiyet olarak tanıtılmaktadır (KURBANSAHATOV, 1965).

H. Durdıyev'in "Mahtum Kulu Hakkındaki Düşünceler" adlı kitabında, şairin ömrü ve üreticiliği ile ilgili 12 deneme yazısı yer almaktadır.

"Kutsal Kaynak" başlıklı birinci deneme yazısında, yaşlı bir bahşinin yeğenini Mahtum Kulu'nun üreticilik pınarıyla tanıştırdığı hikaye edilmektedir. "Şairin Çağırışı" başlıklı ikinci deneme edebi araştırmalar, şairin üreticilik tarihi, ilk şiir kitabının yayımlanması gibi konularda bilgiler verilmektedir. "Dahiyi Meydana Getiren Asırlar" başlıklı yazıda da Mahtum Kulu'nun yaşadığı çağ, hayat hikayesi ve bazı tarihi olaylar ele alınmaktadır: Yazar H. Durdıyev, bu denemenin bir yerinde "Türkmen topluluğunun yaşayış imkanları ve çektikleri zorluklar içerisinde Mahtum Kulu gibi büyük bir şairin doğması ve yetişmesi harika bir olgudur", diyor.

Yazarın "Vaaz Etme Misyonu" başlıklı denemesinde ise şairin topluma ve toplum hayatına gösterdiği ilgi anlatılmaktadır. Yazara göre, şair dünyevi tefekkür noktasından hareke ederek insanların akıllarına, vicdanlarına hitap etmek suretiyle namus duygularını harekete geçirmeye ve onları uyarmaya çalışmıştır.

Şiirlerinde insanın mükemmelliğe ulaşmasının çok zor olduğunu ifade eden Mahtum Kulu, fikirlerini kendi hayatında uygulayarak halkına yol gösterir. O halk için dini bir önder olmakla birlikte, "büyüklüğün" de sembolü idi (DURDIYEV, 1988).'

Tanınmış Türkmen yazar ve şairi Berdi Kerbabayev "Mahtum Kulu" adlı manzum piyesini şairimizin 250. Doğum günü münasebetiyle düzenlenen kutlamalarda takdim etmiştir.

Berdi Kerbabayev bu eserinde, Mahtum Kulu'nun hayatından birkaç kesiti tarih tablosu üzerinde tasvir etmektedir. Hive Hanı ve İran Şahı Türkmen halkım boyun eğdirmenin hesapları içindedir. Türkmen boylarının birleşmesini ve vatanın düşmanlardan korunmasını asıl tema olarak alan piyeste Mahtum Kulu hem üstat bir

şair, hem de bir halk adamıdır. O halkın içinde ve halk için yaşıyordu. Bütün çalışmaları ve gayretleri, bütün fikirleri halkla ilgilidir, halka yöneliktir. O mertliği ve hitabetleriyle soydaşlarına mücadele ilhamı veriyordu. Zafer kazanmak zor oldu. Arkadaşları vefat etmiş, Benli esir olmuş, şairin kitapları ve şiirleri de yakılmıştır.

Seyirci üzerinde etkileyici izler bırakan piyes, Mahtum Kulu'nun mücadelesi ve edebi kişiliğine karşı hayranlık duyguları uyandırmıştı (KERBABAYEV, 1960).

Türkmen romancısı ve oyun yazarı K. Kuliyeve "Mahtum Kulu" adlı romanının yardımıyla çağdaş okuyucuyu XVIII. asra götürmektedir. Yazar Mahtum Kulu'nun çektiği sıkıntılarla birlikte Türkmen halkının toplumsal bağımsızlık savaşını de bu eserinde ele almıştır. Roman 2 bölümden ibarettir. Bu bölümlerde Türkmen klasik şairi Mahtum Kulu'nun felsefi ve hümanist düşünceleri tasvir edilmektedir.

Romanın birinci bölümü "Mahtum Kulu'nun Gençliği" adını taşıyor. Bu bölümde Mahtum Kulu tıpkı diğer arkadaşları gibi kendi hayatını yaşamakta, fakat yetenekleri ve becerileri onu arkadaşları arasından sıyrarak seçkin bir konuma getirmektedir. Genç Mahtum Kulu'ya herkes saygı duyuyor, köyünün yaşlıları onu meşveretlere çağırarak düşüncelerine başvuruyorlar, teklif ve görüşlerini dinliyorlar.

Romanda Mahtum Kulu'nun Benli'ye duyduğu sevgiyi anlatan bölümler de etkileyicidir. Şairin sevdalısı çok güzel ve melek gibi bir kız imiş. Mahtum Kulu Hive'nin ünlü medreselerinde eğitim almış, hayatının her gününü bilgi almak,

dünyanın iyilik ve kötülüklerini anlamak ile geçirmiş. Bunların hepsini onun şiirlerinde bulabiliriz. Başına felaketler gelmiştir: Kardeşinin esir edilmesi, annesini ölümü, Benli'nin evlendirilişi...Ancak hayat kendi akışı içinde akıp gidiyordu. Mahtum Kulu tarlada çalışıyor, işi başından aşkın olmasına rağmen kağıt kalemi elden bırakmıyordu. Roman sayfaları şairin hayatı ile ilgili şiirlerle doludur.

Mahtum Kulu'nun başına nice çetin ve güç durumlar gelmiş olsa da, geleceğin daha güzel ve daha sevindirici olacağına dair inanç romanın birinci bölümünde tekrarlanıp duruyor.

Romanın ikinci bölümüne "Sıkıntılı Günler" adı verilmiş olup, bu bölümde 60 yaşındaki Mahtum Kulu'nun hayatı anlatılmaktadır. Benli'ye olan trajik sevgisi, babasının ve iki oğlunun ölümü artık geçmişte kalmıştır. Yani artık ne ümit kalmıştır, ne de mutluluk...Sadece yaşlılık vardır ve onu gitgide kuşatmaktadır.

Bu bölümde ayrıca İran Şiilerinin Türkmen topraklarına yaptıkları yağma ve baskın hareketlerinden söz edilir. Köylüler düşmanlarından öç almak için yürüyüşe geçerler. Onlarla birlikte 60 yaşındaki Mahtum Kulu da yürümektedir. Bu yürüyüşte Mahtum Kulu kaybolan ağabeyini bulmanın heyecanı içindedir. Ayrıca bu yürüyüş ona kendisinin sadece kendi ülkesinde değil, komşu ülkelerde de tanındığını gösterir. Romanda yazar, Türkmen tabiatını da özgün bir tarzda tasvir etmektedir.

KAYNAKLAR

DURDIYEV, H. 1988

Hakkında
Düşünceler, Denemeler,
Bilim Ocağı.

KURBANSAHATOV, K. Mahtum Kulu
1965 Davet, Hikaye.

KERBABAYEV, B. 1960

Mahtum Kulu, Piyes.

KULIYEV, K.

Mahtum Kulu, Roman.

TAGANOV, T.
1995

İncili Hazine, Hikaye